

Mubina Moker

Ilahinama – Pismo Bogu

UDK 821.222.1.09 'Attar F.

U proznom uvodu *Muhtarname*, zbirke rubaija koju je napisao potkraj života, 'Attar u dva navrata spominje da je iza sebe ostavio dvije trilogije (*mosallas*): prvu čine *Husrevnama*, *Esrarnama* i *Mantik al-tajr*, a drugu *Musibetnama*, *Divan* i *Muhtarnama*.

"Pošto carstvo *Husrevname* u svijetu pojavi se, i tajne *Esrarname* se objedlaniše, i govor ptica *Tujurname* dušama raskri se, i žestina tegoba *Musibetname* nesnošljiva posta i *Divan divana* se sklopi [...] i rubaije kojih u *Divanu* ima veliki broj [...] a za ovu zbirku sam odabrao jedan dio rubaija kako slijedi a ostatak sam stavio u *Divan*" (Attār 1389/2010: 70).

Na temelju 'Attarovih riječi autentični naziv djela kojeg danas poznajemo kao *Ilahinama* zapravo je *Husrevnama*, jer se glavna priča mesnevije temelji na razgovoru cara (*xosrou*) sa sinovima.

U radu je predstavljena mesnevija *Ilahinama* i na temelju nje suštinske odrednice po mnogo čemu autentičnog 'Attarovog gnostičkog nauka.

Ključne riječi: 'Attar, Ilahinama, Husrevnama, bol, Iblisovo prokletstvo

Prijatelju, šta više da kaže se
Zbog tog Pisma Tebi evo me
Kalem uzeħ al' Lica ne vidjeb Ti
Kad Pismo krvavo dođe Tebi

bol srca u Pismo stat' ne može
umirem u tajni Ti na pragu tuge
pa krvlju mojom pišem Pismo Ti
vatru mojih uzdaha otkriće Ti

|
Pриje samog predstavljanja mesnevije *Ilahinama* i na temelju nje 'Attarove gnostičke misli, smatram potrebnim ukazati na sljedeće:

1. Prema 'Attarovom uvodu napisanom za zbirku rubaija *Muhtarnama*, autentični naziv *Ilahiname* bio je *Husrevnama*. Zasebno djelo koje je više puta objavljivano kao *Husrevnama* 'Attara Nišaburija pripada drugom pjesniku koji je, vrlo vjerovatno, djelo napisao u XIV stoljeću. Na promjenu autentičnog naslova utjecao je, prije svega, fenomen "patvorenih 'Attara" – prepisivača s osrednjim poetskim umijećem. Oni su u kasnijim stoljećima stih, koji uopće i nije autentični 'Attarov već je od strane drugog pjesnika umetnut u uvod *Husrevname* / *Ilahiname*, a glasi:

الهی! نامہ را آغاز کردم بنامت تاب نامہ باز کردم

Ilahi! Pismo sam otpočeo

Imenom Tvojim poglavlje otvorio

pogrešno pročitali kao:

الهی نامہ را آغاز کردم بنامت تاب نامہ باز کردم

Ilahinamu sam otpočeo

Imenom Tvojim poglavlje otvorio

te je djelo postalo poznato kao *Ilahinama* (Šafī Kadkānī 1380/2001: 38). Moguće je da je naslov *Ilahinama* prepisivačima, koji često nisu imali nikakva doticaja s gnostičkim naukom a još manje ga razumjeli, "zvučao" više gnostički nego *Husrevnama* pa su, ne udubljujući se u sadržaj djela u čijem središtu je "Priča o Halifi – caru (*xosrou*) i njegovih šest sinova", preinačili naslov po vlastitom nahođenju.

2. Prepisivač ili prepisivači drznuli su se da odu i korak dalje pa su, nakon što su preinačili naslov djela u *Ilahinamu*, iz uvoda otgnuli autentične 'Attarove stihove i dodali ih zasebnom djelu pod naslovom *Husrevnama* koje je, kako je kazano, nastalo iz pera drugog pjesnika oko dva stoljeća nakon 'Attara. Tako je *Ilahinama* ostala bez 'Attarovog uvoda, a nastalu prazninu prepisivači su popunili vlastitim stihovima koji se ni stilski ni značenjski ne uklapaju u 'Attarov poetski izražaj. Stoga, vrlo vjerovatno, ni prvi stih rukopisnog primjerkra *Ilahiname*, kojeg je kritički obradio dr. Šafi' Kadkani a prema kojem je urađen prijevod na bosanski jezik i koji glasi:

U ime Onog što mu carstvo vječno

kad opisuje Ga um zašuti nijemo

nije 'Attarov. Ako bi se nekada pronašao originalni rukopisni primjerak 'Attarove *Husrevname* – današnje *Ilahiname* – prvi stih vjerovatno bi glasio:

U ime Onog Koji stvori blago tijela i duše i talismanom oba svijeta učini blago duše

Ovaj stih danas se nalazi u već spomenutom zasebnom djelu *Husrevnama* (Attār 1387/2009: 64).

3. Premda su prevoditelji na Zapadu naslov *Ilahinama* prevodili kao "Knjiga o Bogu" ili "Knjiga o božanskom", smatram da je, ako se već ukazala potreba za prevođenjem, prikladnije prevesti ga kao "Pismo Bogu" a na temelju stihova citiranih na početku poglavlja. Jer 'Attar piše Prijatelju. A Prijatelju se otvara srce i kazuje mu se sve. A Bog je za 'Attara jedini istinski Prijatelj kojem do najsitnijih pojedinosti opisuje stanja i bol kroz koju prolazi na svojoj duhovnoj stazi jer "Ne vidje bliskog sebi nikoga".

Ilahinama je po vremenu nastanka druga 'Attarova mesnevija. U njoj su u 6685 distiha obrađene 282 priče (*hekāyāt*) iz usmene narodne predaje, uz dodatak 'Attarovog komentara- savjeta na kraju gotovo svake priče koji je često duži i od same priče. Ovako impozantan broj priča ukazuje na to da je 'Attar njegovao veze s običnim ljudima i da je duboko poznavao pučku kulturu i način razmišljanja. Senaji je bio prvi pjesnik koji je u svoju poeziju počeo uvoditi narodne priče. Međutim, budući da je bio dvorski pjesnik, Senajevi recipijenti bili su obrazovana dvorska elita. Ali 'Attar je, za razliku od Senajija, pričama uzetim iz naroda "udahnjivao" didaktičko-gnostički naboj i iznova ih vraćao narodu. Stoga što je njegov recipijent obični čovjek iz naroda, što će reći oskudnog obrazovanja, 'Attar je nastojao poetski izraz prilagoditi tom i takvom recipijentu.

II

Struktura *Ilahiname* je "priča u priči". Ovaj stil, koji karakterizira perzijsku književnost XII i XIII stoljeća, kako prozu tako i poeziju, razvio se pod utjecajem drevne indijske književnosti. Glavna priča *Ilahiname* je priča o ocu-caru (halifi) i njegovih šest sinova. Otac je jednog dana okupio sinove i od svakog ponaosob tražio da ga upozna sa svojom željom kako bi pronašao načina da im udovolji. Unutar ove glavne priče sadržano je, dakle, još šest priča čija se radnja odvija prema zajedničkom obrascu:

1. Sin iznosi želju ocu;
2. Otac oponira sinovoj želji;
3. Između oca i sina zapodijeva se rasprava u kojoj sin pokušava uvjeriti oca u opravdanost svoje želje;
4. Otac argumentirano, navodeći kraće i duže priče, ukazuje sinu da su njegove želje plod uobrazilje i fantazije;
5. Očevo savjetovanje: traži suštinu a sve što tražiš u izvanjskom svijetu pronaći ćes u samome sebi.

Ovo bi bila egzoterijska ravan priče. Na ezoterijskoj ravni čovjekova duša posjeduje predispozicije da prođe šest duhovnih postaja, a svaka simbolizira jednog od sinova i njegovu želju da sinove odgoji u skladu s vjerozakonom (Šerijat) i dovede do stupnja "smirenosti" (*mutmeinne*) te tako poneše "emanet hilafeta".

*O mošusna dušo, mošus prospí
Ti si šah i zanavijek halifa si ti
Svaki sin tvoj svojstvo posjeduje
Jedan nefs, osjetilno mu sféra
Jedan um je, razumsko spoznaje
Jedan siromaštvo, nestanak traži
Kad svih šest pokorni postanu*

*jer namjesnik Božiji na Zemlji si
šest sinova odabranika dato ti
i njim jednog svijeta ravnatelj je
jedan šejtan upravlja primislima
jedan znanje, činjenice istražuje
jedan tevhid, suštinu jednu traži
u Prisutnosti vječnoj tad putuju.*

Šest postaja kojima putuje duša su:

Postaja prva – nef s uosobljen u liku prvog sina, koji žudi za kćerkom cara Perjana. Ova postaja korespondira sa svijetom osjetilnih pojavnosti. Središnja priča koja objavljava suštinu prve postaje je "Hikaja o Serpateku Indijcu" (IV/1), koji se na koncu suočava sam sa sobom:

*Kad Serpatek ugledao vilu
Začudi se silno i vilu upita
Rekla ona mjesecovog sjaja
Nef sam tvoj, sebe tražiš ti
A da gledaš sav svijet si ti*

*u svojoj je nutrini osjetio nju
kako uđe u srce mjesecolika
"S tobom bijah od prvog dana
što umom svojim ne gledaš ti
i nutrina i vanjština sve si ti."*

Postaja druga – šejtan kojeg simbolizira drugi sin, a on želi samo jedno – ovladati magijom. Na ovoj postaji duša je vezana za svijet predodžbi. Ali, ovu iblisovsku čud, na koju nije imun ni jedan čovjek, moguće je preobraziti u "ademovsku" aktivnim prepustanjem Bogu. To je zbiljska "magija" koja šejtana učini "muslimanom":

*U prsima ti šejtan se nastanio
Kad šejtan postane musliman
Vječni život tad ćeš zadobiti
Rekoh "halal magija" šta je*

*i želju za magijom ti usadio
kufr se tad preobrazi u iman
šejtan će ti sedždu učiniti
ta magija vječnost ti daruje.*

Postaja treća – um koji traži Džemšidov pehar u kojem se odslikava svijet. Međutim, nužno je naglasiti da um mora biti *akle-salim* – zdrav (raz)um da bi percipirao svijet onakvim kakav on uistinu jeste:

Svaki atom koji na svijetu je

u peharu uma tvog se očituje.

Ali, ako je ova želja plod djelovanja ega na um, tada um postaje zamagljen strastima, pohlepom i svim onim sadržajima koji dominiraju prizemnom dušom (*nef-i emmara*). Jedan od oblika ove pohlepe jeste i obuzetost ugledom, na šta otac upozorava trećeg sina:

Tol'ko na ugled zaudaraš sine

da sve što kazah od koristi nije.

Želja za ugledom u čovjekovoj svijesti proizvodi predodžbu vlastite veličine i u takvoj iskrivljenoj percepciji čovjek druge ljude smatra nižim od sebe. Veoma je pogubno kada se ova želja očituje u sferi religioznosti kao "samodopadljivost" u prakticiranju religije, što umjesto ka bogoštovanju vodi ka "samoštovanju". Ali, kada čovjek dosegne stupanj *fena-a* (duhovno nestajanje), tada se njegov um preobražava u zbiljski Džemšidov pehar:

*Ako jastva kol'k' trun u tebi je
Sve se u peharu vidjeti može*

*taj ti trun gledanje zamagljuje
onda kad nas nigdje ne bude.*

Postaja četvrta – znanje uosobljeno u liku četvrtog sina, koji žudi za vodom života (*abi-hajat*) ne bi li zadobio vječni život. Suština ove postaje objašnjena je kroz dvije priče: "Hikaja o Aleksandru Rumiju i mudracu" (XI/11) i "Aleksandar i njegova smrt" (XIV/1). Jezikom mudraca Hermesa, čime je pokazao dobro poznavanje helenističke književne tradicije, 'Attar govori o neiscrpnom "hidrovskom" vrelu znanja uprisutnjem u našem biću:

*Nurom uma čistog spoznao je
Ako ovo znanje pokaže ti se
Ako znanje iz gajba ti se otkrije*

*da ona voda znanje o tajni je
vrelo života čisto tad provret će
tvoja zemlja voda života postaje.*

Postaja peta – siromaštvo očitovano u ličnosti petog sina i njegovož žudnji za prstenom poslanika Sulejmana. Pogubnost ove želje objašnjena je u "Hikaji o Belukji i Affanu" (XVIII/1). Premda se moć prstena manifestira u pojavnome svijetu, jer je Sulejman posredstvom njega upravljaogromnim kraljevstvom i bile su mu potčinjene sve kosmičke sile, čovjek treba tragati za ezoterijskom biti Sulejmanova kraljevstva, a ta bit počiva na duhovnoj skromnosti i zadovoljstvu s malim:

*Zadovoljan s malim uvijek budi
Suština carstva istinskog šta je
Želiš li carstvo na svijetu ovome
Na ovom putu zlato ne vrijedi*

*da carstvo pravo ne propadne ti
ona u zadovoljstvu s malim je
ne budi ohol s malim usreći se
samo snaga himmeta se cjeni.*

Postaja šesta – tevhid, što ga simbolizira šesti sin. Sin je oličenje čovjekove žudnje za ovosvjetovnom alhemijom – "kompromisnim spojem" nespojivog: materijalnih prohtjeva, s jedne strane, i religije, s druge strane:

*Vjeru i dunjaluk popravlja zlato
Dunjaluk i vjera ne idu pod ruku*

*zlato i alhemiju treba molit' zato
za oboje ne može se molit' Hakku.*

"Dualiteti", "dvo" i "višebojnisti" očituju se na razini Svijeta osjetilnih pojavnosti. Stoga je istinska alhemija spoznaja tevhida koji mijenja čovjekovo srce, tako da ono uranja u svijet Allahove jednobojojnosti.

*Al' nek tijelo ti srce postane
Kad nur Allaha prodre do duše
Ovakvu alhemiju napravi i ti
Alhemija ova iz svemira nije
Salik budi otkrij alhemiju tu*

*istinskih ljudi to alhemija je
zemljano tijelo poprimi dah duše
nek' na stazi din islama služi ti
kad me već pitaš u duši traži je
duša krije alhemiju božansku.*

"Hikaja o kćeri Ka'bovoj i njenom ašku i stihovima" (XXI/1) jezikom simbola govori o čovjekovim teškim ali i veoma bolnim duhovnim pregnućima na putu spoznaje suštine tevhida. Sa 410 distiha ovo je najduža priča *Ilahinama*. Ova činjenica može ukazivati na dvije stvari:

- da je 'Attar postaju tevhida smatrao temeljnom u uspostavi i građenju čovjekovog odnosa s Bogom;
- da 'Attaru nije bilo nimalo jednostavno neiskazivim suptilnostima postaje tevhida, obojenim "Allahovom bojom", udahnuti "boju" riječi i približiti ih mentalnom sklopu recipijenta, te je nastojao s više aspekata objasniti suštinu postaje tevhida.

III

U mesneviji *Ilahinama* 'Attar je pokazao da je autentični pjesnik i gnostik koji nije oponašao druge.

1. Attar je prvi gnostički pjesnik koji je u svojoj poeziji koristio mitološke elemente iz nacionalne povijesti Irana (Attār 1387/2009:31) kako bi recipijentu prenio svoju duhovnu poruku, kao u ovim stihovima koji govore o potrebi pronalaska istinskog duhovnog vodiča koji će čovjeku pomoći da aktivira unutrašnje potencijale bića i svoje mahane preobratiti u vrline:

*Efrasijab¹ nefsa iznenada te
Na ovom putu trebaš Rustema³
Da iz mračne jame izbavi te
Rustem pir na putu ovom je
Ko god drugovao s pirom*

*k'o Bižena² u jamu zatočio je
da te osloboди teškog kamena
u duhovni halvet da uvede te
jahalica tvoja stazom sreće je
mahane mu učinio vrlinom.*

Također, "Hikaja o Buzerdžemheru i Enuširvanu" (XIII/8), "Hikaja o Erdeširu, mubedu i dječaku Šapuru" (XX/4) te stihovi (4714-4719) u kojima se spominju Suhrab i Zal tretiraju predislamski period iranske povijesti.

2. Attar je prvi pjesnik koji je ponudio gnostičko-simboličko tumačenje Džemšidovog peharu ("Hikaja o Kejhusevu i Džamovu peharu", XII/1) (Attār 1387/2009: 32):

*Peher ima što svijet pokazuje
Čuo sam da peher takav je
Sve tajne što svijet ih skrio*

*carsku krunu neću, to želja je
što god tražiš u njem' vidi se
peher ovaj vidljivim učinio.*

U tome su 'Attara slijedili pjesnici nakon njega, kao Hafiz Širazi:

*Godinama srce Džamov pehar od mene tražilo
Ono što u njem' bilo od tuđinca željelo.*

3. Termin "ilm", kojim se u klasičnim gnostičkim djelima označava "stečeno znanje" (*ilm-e kesbi*) ili, bolje rečeno, znanost u općem značenju u odnosu na "ma'rifet" (*spoznaju*), u 'Attarovoj misli ima šire značenje koje seže do epistemološke ravni. Stoga 'Attar uspostavlja distinkciju između "nauke o znanosti" i "spoznaje" i, kada govori o četvrtom sinu halife i njegovoj žudnji za znanjem skrivenim u "vodi života", umjesto termina "ma'rifet" upotrebljava termin "ilm". Za Attara je spoznaja unutarnje iskustvo koje korespondira s duhovnim habitusom osobe, te je kao takvo autentično i individualno; izvan je dosega jezika koji barata samo terminima kojima objašnjava pojedine znanosti. Stoga za 'Attara:

*Sunce što zrake sipa je znanje
a spoznaja zauvijek nijema ostaje.*

4. Attar ima specifičan, čak i za otvorenu i prijemčivu gnostičku misao "hrabar" odnos prema Iblisu. Prije 'Attara ovakav odnos zamjetljiv je u filozofsko-gnostičkoj misli Ejnul-Kuzata Hamadanija i Ahmeda Gazalija. Ako je ovaj stav bio, generalno uzev, teško prihvatljiv i razumljiv mentalnom sklopu recipijenta 'Attarovog doba, onda će to zasigurno biti i ovovremenom čitatelju kojeg od 'Attara dijeli više od sedam stoljeća. Problem dodatno usložnjava i činjenica da se u literaturi na perzijskom jeziku ovaj odnos definira neadekvatnim terminom "odbrana Iblisa", koji može doprinijeti oblikovanju konačne pogrešne predodžbe o načinu na koji pitanje "Iblisovog prokletstva" razumijevaju i tretiraju Hamadani, Gazali ili 'Attar. Naime, ni jedan od spomenutih gnostika u svojim djelima ne iskazuje afirmativan stav prema Iblisu, a još manje ga brani, kako se doima iz termina "odbrana Iblisa". Radi se samo o drugaćijem i, moglo bi se kazati, neuobičajenom pristupu ovoj problematici,

¹ Mitski lik Firdusijeve Šahname. Legendarni car Turanaca, neprijatelja Iranaca, pogubljen od ruke Kejhuseva.
² Jedan od junaka Šahname. Zbog njegove ljubavi prema Meniže, kćeri cara Efrasijaba, car naloži da ga bace u duboku jamu koju su zatvorili ogromnom stijenom ostavivši tek mali otvor kroz koji je strujao zrak koji je Bižena održavao u životu. Iz Jame ga je oslobođio Rustem.
³ Mitski lik Firdusijeve Šahname, otac Suhraba.

pristupu koji je plod duboke kontemplacije. Cjelokupno Osmo kazivanje *Ilahiname* 'Attar je posvetio pitanju "Iblisovog prokletstva". Naredni stihovi objašnjavaju suštinu 'Attarovog pristupa ovoj problematici.

Hikaja o Iblisu (VIII/10)

<i>Neko Iblisa pitao: "O zlehudi, Što prokletstvo srcem prihvati Reče: "Prokletstvo Šaha strelica</i>	<i>kad prokletstvo tebe pogodi k'o riznicu blaga u duši ga skri?" al' u cilj uprt je pogled Strijelca."</i>
---	---

<i>Prvo treba cilj da nanišani se A ti samo u strijelu gledaš</i>	<i>onda strijela iz luka odapne se Strijelca gledaj ako oko imaš.</i>
---	---

Dakle, 'Attar pitanje "Iblisovog prokletstva" tretira na temelju kur'anskog ajeta: "Njemu se svaka stvar vraća" (Kur'an, *Hud*: 123). Na tragu te spoznaje odnos prema Bogu treba se temeljiti na potpunoj i bezuvjetnoj predanosti *taslim* (prepustiti se, predati se, pokoriti se, potčiniti se – Muftić 1997: 670), bez obzira kakva bila konačnica te predanosti. Svaku stvar, dakle, treba motriti u ogledalu Lica Božijeg i primati je s iskrenim i potpunim zadovoljstvom.

<i>Kad u dergabu prokletstva dopao Da l'je dobro il' loše nije znao Jer prokletstvo iz dergaha je Prokletstvo halja je njegova</i>	<i>i kad ga Bog prokletim nazvao iz dergaha Njegova je, to znao dušom ga primio, eto tako je al' draga mu jer je Hakkova.</i>
--	---

U tom smislu i Iblis kao Božije stvorene može poslužiti kao obrazac iz kojeg se može i treba uzeti pouka.

5. "Bol" je specifikum 'Attarovog poetskog izražaja. Specifično je i 'Attarovo razumijevanje boli koje ga izdvaja od ostalih perzijskih gnostičkih pjesnika i njegovoj filozofsko-gnosičkoj misli daje autentični "attarovski" pečat.

Prva specifičnost je da "attarovska bol" nije tjelesna već duhovna. Ona se može motriti na individualnoj ravni kao bol duše svake pojedinačne ljudske jedinke. Ali ova bol istovremeno je i univerzalna i kosmička, jer su svi atomi svijeta prožeti bolom:

<i>Svi atomi svijeta u bol uronili</i>	<i>na poprištu bitke glave pogeli.</i>
--	--

Druga specifičnost proizlazi iz prve, a to je da 'Attar u svojoj poeziji ne daje niti može dati – budući da se radi o duhovnoj boli – nikakve determinante koje bi suštinski objasnile "prirodu attarovske boli". Stoga ona, zapravo, i nema imena, nikakva znaka ni obilježja. Bol je "ono što u srcu tražiš a ne znaš šta je" (IN: 6192); ili "ono kad ruku traži ko bez ruke je" (IN: 6189).

Treća specifičnost, a na temelju koje je 'Attar, moglo bi se kazati, razvio vlastitu gnosičku teorijsku misao jeste da je "bol" razdjelnica između čovjeka i meleka. Naime, kada se u gnosičkoj literaturi govori o razlici između čovjeka i meleka, generalni je stav da se ova razlika temelji na "emanetu ljubavi", odnosno na činjenici da je čovjek predisponiran za spoznaju ljubavi a melek to nije, kao u ovom stihu Hafiza Širazija:

<i>Melek ne zna ljubav šta je, Saki Daj krčag i ružinu vodu pospi po glini ademovskoj.</i>
--

'Attar, međutim, smatra da i čovjek i melek dijele zajedničko iskustvo ljubavi prema Bogu, ali osjećaj koji prožima čovjekovo biće a kojega je melek lišen jeste "bol" ili, bolje rečeno, "ljubavna bol".

Melecima ljubav data al' bol ne samo čovjek dostojan bola je. (MT: 1183)

Stoga 'Attarovom poezijom dominira uzajamno-prožimajući odnos ljubavi i boli, pa bi se s pravom mogla nazvati "pozijom ljubavne boli". Bol se ne stječe duhovnim pregnućima, ona izvire iz dubine čovjekovog bića "primoravajući" ga da se otisne stazom ljubavi:

Ko želi tajnu duše spoznati teške boli na putu će trpjeti.

Stoga je za 'Attara bol istovremeno i lijek koji čovjeku pomaže da pronađe "ademovsku zbilju" u samome sebi i postane čovjek u svoj svojoj punini. To posvjedočuju 'Attarove riječi iz uvoda *Tezkire evlija*: "Ovo je knjiga koja od mukušaca napravi ljude, ljude učini duhovnim lavovima, duhovne lavove učini jedinstvenim odabranicima, a odabranike utjelovljenjem bola. I ko god ovu knjigu pročita kako treba i dolikuje, spoznat će kolika je bol razdirala njihove duše da su srcem progovorili i činili to što su činili!" (Attar 1379/2000: 71)

U konačnici, sve dok čovjekovo srce ne "prokrvari" od boli, on neće iskusiti duhovno pročišćenje.

*Iako u bol se pretvorio sam
Brate, hal ljudi pravih kazah ti
Ako zasvjetluca zrno tajne ove*

*zasitim li se bola ēafir sam
ako čovjek si na me ne zaboravi
uvijek će bit' bolne grudi twoje*

Umjesto zaključka

'Attarov tesavuf dinamičan je i kritički. 'Attar smatra da je traganje a ne pasivnost utkano u samu srž ljudske egzistencije, te je stoga u stalnom traganju za svetom suštinom svih stvari. I upravo traganje omogućava 'Attaru da izgradi univerzalni svjetopogled utemeljen na miroljubivosti, toleranciji, uvažavanju i prihvatanju drugog i drugačijeg. Na tom tragu i religija, uopće uzev, ne predstavlja samo vanjštinu, već religijski propisi nužno sadrže i ezoterički smisao. Stoga, i 'Attarov pristup islamu nije pasivno-imitativni, odnosno za njega islam nije čisto dogmatsko učenje čije se šerijatske odredbe trebaju prihvati na način pasivnog obredoslovnog izvršavanja (*ta'abbud-en*) bez ikakva promišljanja o njihovom smislu i suštini. Naglašavajući ezoteričku bit islama, 'Attar daje tumačenje u kojem islam nadilazi formalni religijski kontekst i transformira se u univerzalnu religiju iskrenog i potpunog, ali "aktivno" djelom potvrđenog prepuštanja Bogu.

Literatura

Attār, Nišābūrī, *Tazkerat al-ouliyā*, be tashīh va tahšye R. Nicholson, Entešārāt-e Asātīr, Tehrān, 1379/2000.

Attār, Faridoddīn Mohammad ebn Ebrāhīm Nišābūrī, *Elāhināme*, moqaddame, tashīh va ta'liqāt Mohammadrezā Šāfi'i Kadkanī, Entešārāt-e Soxan, čāp-e avval, Tehrān, 1387/2009.

Attār, F., *Moxtārnāme*, moqaddame, tashīh va ta'liqāt Mohammad Rezā Šāfi'i Kadkanī, Entešārāt-e Tūs, čāp-e panğom, Tehrān, 1389/2010.

Muftić, Teufik, *Arapsko-bosanski rječnik*, El-Kalem, Sarajevo, 1997.

Šāfi'i Kadkanī, Mohammadrezā, *Zabūr-e pārsī*, Entešārāt-e Āgāh, Tehrān, 1380/2001.

Abstract *Ilahinama – a Letter to God*

Mubina Moker

In the introduction to *Mohtarnama*, a collection of rubaiyat written near the end of his life, on two occasions 'Attar mentions that he had left behind him two trilogies (*mosallas*): the first one consists of *Hosrevnama*, *Esrarnama* and *Mantiq al-tayr*, while the second one consists of: *Mosibatnama*, *Divan* and *Mohtarnama*. "Since the kingdom of *Hosrevnama* has appeared in the world, and the secrets of *Esrarnama* have been revealed, and the speech of birds of *Toyurnama* has been disclosed to souls, and the fierce hardship of *Mosibatnama* became unbearable and *Divan of divans* has been assembled [...] and rubaiyat which there are many in *Divan* [...] and for this collection I have selected some rubaiyat which are included, while I left the rest of them in *Divan*" (Attār 1389/2010: 70).

Based on 'Attar's words, the authentic title of the book which we know today as *Ilahinama* is actually *Hosrevnama*, since the main story of mesnavi is based on the conversation of the emperor (xosrou) with his sons.

The paper presents mesnavi *Ilahinama* and, based on it, the crucial guidelines of, as the evidence suggests, 'Attar's authentic Gnostic doctrine.

Keywords: 'Attar, Ilahinama, Hosrevnama, pain, Iblis's curse.